

miliójével és három felvonáson keresztül zuhogó tropikus esőjével kelt némi — érdeket? oh nem, csak — kuriózumot.

Az előadás egyenetlen. Csortos nem tud megküzdeni a hittérítő egyhangú szerepével. Z. Molnár mint orvos, Berky Lili mint felesége színtelenek. A hittérítő nejét azonban Pécsi Blanka nagyon értelmesen ábrázolja. A fő női szerepet, a céda lányt Titkos Ilona játssza. Kitöréseiben hangja kissé rikácsoló, de ami az ő ábrázoló modorára annyira jellemző, az itt is teljesen érvényesül; értjük azt a készséget, hogy játékban mindig egész teste részt vesz s minden lelkirezdülése utolsó porcikájáig végigreszket rajta. Ilyen vibráló játék egyetlen másik színészünknek vagy színésznőnknek sincsen hatalmában.

*

Ezek volnának a meginduló évadnak legjellegzetesebb színházi eseményei. Határozottabb célratörékvést, átgondoltabb művészi programot csak a Nemzeti Színház táján látunk kibontakozni, mely műsorát főként hazai darabokból készül összeállítani. A többi színház részéről bizonyos kapkodás tapasztalható. Lehet azonban, hogy az évad következő hónapjai meghozzák azt, ami a megindulásból hiányzik. *Galamb Sándor.*

Ifjúsági irodalom. Ez egybefoglaló cím alatt nemesak olyan munkák vannak ezúttal összemarkolva, melyeket az ifjúságnak írtak, hanem — egy kissé bizonyára szokatlan értelemmódosítással — olyanok is, melyek az ifjúságról, az ifjúsággal való nevelői bánásmódról szólnak, ennél fogva igazában a pedagógia körébe tartoznak. Itt tehát alkalomszerűen ki van tágitva az ifjúsági irodalom fogalma, holott a hozzáértők előtt nem ismeretlen dolog, hogy némely elmélkedő az ifjúsági irodalomnak létjogát még a közkeletű, szűkebb értelmezésben is kétségbe vonja. Akik így gondolkoznak, azok azt vallják, hogy az ifjúságnak nem szükséges külön irodalmat csinálnunk, hanem a felnőtteknek való irodalomból kell kiválogatnunk olyan műveket, amelyek az ifjúság számára is alkalmas szellemi táplálékul. Ez azonban nyilván csak szürke elmélet és merő ábrándozás. A külön ifjúsági irodalom kialakulása az irodalom diffe-

renciálódásának egészen természetes következménye. Mint ahogy különböző rétegekből tevődik össze az olvasóközönség nagy táborra, éppen úgy rétegeződik maga az irodalom is. Még a természetesen fejlődött népköltészetben is találunk külön, gyermekeknek való „műfajokat“, aminők a kiolvasó versek és mindenféle verses mondókák. S ott van bizonyító példának főként a mese, amely felnőtteket is gyönyörködtet ugyan, de elsősorban bizonyosan mégis népies „ifjúsági irodalom“. Hiába is vagdalkoznánk hát Don Quijote rozsdás fringijával az ifjúsági irodalom felé, ifjúsági irodalom van és még inkább lesz. Legyen is, mert az ifjúsági irodalom kifejlődése pszichológiailag is meg van okolva. Más a lelki szükséglete a tízéves gyermeknek, mint a felnötteknek, és bajos is volna a felnötteknek szánt irodalomból elegendő olvasnivalót találni kisebbfajta gyermekek számára.

Könnyű azonban belátnunk, hogy a kétféle irodalom között nem mindenütt lehet éles határvonalat húzni. Valamint az életkorok sincsenek egymástól határkövekkel elválasztva, hanem egymásba folynak, az ifjúsági irodalom is át-átnyúlik a felnötteknek való irodalomba. Ezt az átmenetet szemlélteti pl. az alább méltánodó egyik regény is: *A gárda virága*. Ezt szerzője (Lampérth Géza) a borítékon lévő címlap szerint „a serdültebb ifjúság számára is írta“. Viszont a másikat: *A rádiumkirályt* egyszerűen regénynek minősíti az író (Ujj Gyula) és zokon is veszi talán, hogy ebben az ismertetésben a gyermekszoba könyvespolcára helyezzük munkáját.

Lampérth Géza, a magyar multnak elbeszélő és drámai formában hangsúlyos megszólaltatója, ebben a regényében is a magyar multba, Mária Terézia korába visz bennünket. Olyan történeti elbeszélést ír, melyben kedves ismerőseink a mellékalakok: maga „a nagy királyasszony“, aki igazi asszonyos észjárással házasság útján akarja elnémetesíteni a magyar nemes ifjakat, azután Beszenyei György, Báróczi Sándor, Barcsai Ábris, Fekete János gróf, Orczy Lőrinc báró stb., ellenben nem történeti alak, legalább is a köztudat számára nem az, maga a főhős, Lóránth András, a gárda virága,

akinek poétikus szerelmi históriájához háttérnek oarrestí az író az ev-szerű, sőt bizony el is maradt, de talpig becsületes magyar világot, s a bécsi udvarnak csillogó, kipallérozott, egyúttal azonban raffinált világát. A hőst egy bájos magyar leányalakhöz fűzi még itthon ébredt, ifjúkori tiszta szerelme. Az osztrák herecgnő palotájának mámorító levegőjű tánctermében a gárda virága egy percre megfeledkezik ugyan az itthonhagyott magyar rózsaszárlól s ebből egy kis bonyodalom is kerekedik, de aztán — hála a kardos özvegy édesanya katonás fellépésének — jóra fordul minden: a gárda virága visszaültetődik az ősi kúria televény földjébe szíve választottja mellé. Ezt a nem sokágú, de magyar léleknek, főként ifjúinak nagyon kedves mesét mondja el a szerző az elmélkedésre kevés szót pazarló, inkább csak mesélő modorban. Az alakok rajzában s a romantikus mese-szövevényben, valamint a helyzetek kidondolásában van valami Jókaias vonás, s ez csak vonzóbbá teheti az elbeszélést éppen az ifjúságra nézve. Jókaira emlékeztet az is, hogy egyszerű véve jó magyaros ízü stílusában a „magyarság virágit“ között helyel-közzel fel-felüti fejét a magyartalanság giz-gazza (még *mindig*, betartott pauza stb.). Méltánylással kell megemlíteni, hogy a szerző történeti és irodalmi tanulmányok alapján jól ismeri azt a kort, amelyből művének tárgyát választotta, ezért a regényen meg is érzik — ha szabad új kifejezést faragni — a *couleur historique*.

Egészen más világban érezzük magunkat, ha Ujj Gyula regényét olvassuk. A *rádiumpírály* is magyar tárgyú történet ugyan, de nem a múltba kalauzol bennünket, hanem a jövőt vetíti élénk. Budapesten indul meg a cselekmény, egy olyan korban, amikor „lovat már csak az állatkertben lehet látni“. Tudományos, sőt természettudományos regényről lévén szó, a főhős is tudós: Dr. Szentkirályi Árpád, a radiológia tanára. Szentkirályi nagy dolgot művel: feltalálja az anyag átalakításának titkát, mesterséges rádiumpot készít s ezzel elhozza kortársaira az emberiség legnevezetesebb korszakát, a rádiumporszakot. E rádiummal rombolni és teremteni tud, elpusztítja és visszaadja az életet tet-

szése szerint. Valóban korszakos találmányát egy eszményi cél elérésére óhajtja fordítani: meg akarja vele teremteni a világbékét. Éppen kapóra jön neki a sárga veszedelem, az az új, nagy világháború, melyet a mongolok és japánok készítenek elő a nyugati civilizáció ellen. A nyugati népek részéről a magyar király a háborúnak szellemi vezére, a hadseregek vezére pedig — egy német tábornok. De az igazi harcot Szentkirályi Árpád harcolja: rádiumával megbénítja az ellenség erejét, s a háború nyomában megszületik a várva-várt világbéke; minden nemzet jól jár. Magyarország is kap egy darab földet — Afrikában. Látnivaló, hogy a regény a következő világháború fantasztikus képét akarja megrajzolni, csak az a baj, hogy már egy emberöltőve a mostani világháború után pereg le az események filmje (szerepel a regényben egy öreg báróné, aki még átélte a most lezajlott háború borzalmas éveit). Ez egy kissé korán van és árt a költői elhitetésnek. A regénynek különben mint afféle technikai regénynek abban van a súlypontja, hogy élénk tárja a holnap technikájának egyelőre még csak elképzelt csodáit: az alvást fölös-egessé tevő szert, a mellényzsebben hordozható mozdonyt és más ilyen fantazmagóriákat. Komoly fizikusok, kémikusok, geológusok, fiziológusok alkalmasint fejcsóválva olvassák a képzeletnek effajta nekikerugaszkodását, azonban a természettudományoknak nem annyira elvi alapjai, mint inkább technikai alkalmazása iránt fogékony ifjúság biztonnal kedvét fogja lenni a fantáziának az exaktság szívérványszínével elkápráztató játékában. Aki pedig visszapillantana a műfajnak történeti fejlődésére s egybevetéseket találna tenni, hamarosan észrevenné, hogy nehéz dolog a technika terén újat és eredetit nemcsak alkotni, hanem — költeni is. Mert az ember, ha nyughatatlan képzeletének nincs maradása a földön, s nem akar a csillagokba röpdülni vagy a tenger mélyén úszkálni, csak két dolgot tehet: vagy belevájjá magát a föld gyomrába hihetetlen tárnákat és alagutakat fúrva, vagy felszáll a levegőbe s ott vívja meg ellenfelével a harcot. Ezt cselekszi a rádiumkirály is, s így legfőljebb csak tökéletesítheti azt, amit ő előtte már mások is megtettek más

írók képzeletének segédelmével (v. ö. Kellermann: *Az alagút*, Jókai: *A jövő század regénye*). Mindezek a megjegyzések természetesen nem jelentik azt, mintha nem akarnók készségesen elismerni, hogy *A rádiumkirály* alkalmas ifjúsági olvasmány: hasznosan szórakoztat és erkölcsi szempontból teljesen kifogástalan.

Nem mulattatni, hanem tanítani és nevelni akarja az ifjúságot Tóth Tihamér derék könyve, *A jellemes ifjú*. Az akarat nevelésének nagy kérdésével foglalkozik olyan módon, hogy az idevágó tudományos irodalom eredményeit mintegy aprópénzre váltva praktikus tanácsokat ad a diákságnak arra nézve, hogyan nevelheti önmagát. A szerző már jó nevet szerzett azokkal az ügyes gyakorlati irányú ifjúsági iratokkal, amelyekből egy egész sorozatra valót adott ki *Levelek diákjaimhoz* címmel s amelyekért igazán hálával tartozik neki az ifjú nemzedék a szülőkkel egyetemben. E könyveskék mind annak köszönhetik méltán megérdemelt nagy sikerüket, hogy írójuk szerencsésen el tudja találni azt a közvetlen hangot, mellyel legjobban hozzá lehet férközni az ifjúság szívéhez. Sok tapasztalt és okos ember adhatna böles tanácsokat az ifjúságnak, csak hogy nem mindnyájan tudnak az ifjúság nyelvén szólni. Tóth Tihamérban megvan ez a becses adománny, ezért van műveinek olyan nagy keletje a diákok körében. Most szőbanforgó könyvét nem egyszerre kell olvasni, hanem fejezetenként, elgondolkodva. Mozaikszerűen is van megírva; az ifjú figyelmét megkapó ötletes címek tagolják kis kerek egységekre az író mondanivalóját, aki az értelem útján igyekszik fejleszteni az akaratot, megragadó és érdekes példák felsorakoztatásával. Lelkes előadásából kiérzik a meggyőződés ereje, valósággal szuggerálja fiatal olvasójának ezt a jótékony gondolatot: Képes vagy minden szépre, jóra, csak akarnod kell! Azt vethetnők ugyan ellene, hogy az erős akarat szintén Isten adománya, nem tudhat mindenki egyforma erősen és kitaratóan akarni, másrészt pedig az erős akarat sem mindig éri el azt a célt, amelyre törekszik; ámde kétségkívül nagy nevelői hiba volna, ha ez akaratbágyasztó tétel hangoztatásával gyengítenők az ifjúnak akarását, hitét és önbizalmát, holott mindez folytonos ösztökélésre, erősítésre, foko-

zásra szorul. A szerző azonban olykor túlzásba esap: el-elragadja a lelkesedés heve, s olyasmit csúsztat tolla hegye alá, ami ellenmondást ébreszthet a gondolkodó ifjában, ez pedig már; csökkenti a tanácsoknak hatóságát. Olyan emberek például, mint Descartes, Kant, Milton, nem azért lettek világhírűek, mert erős volt az akaratuk, hanem mert lángeszű emberek voltak. Túlló a célon az a példa is, mely a cserebogarak összerágásával illusztrálja a minden áldozatra kész erős akaratot! Mérésékltre és kritikára van szükség a példák megválogatásában, mert a szélsőség könnyen neveltségessé teheti a legnemesebb szándékot is. Tóth Tihamér könyve határozottan katolikus könyv, de mindjárt hozzá is tesszük: úgy van megírva, hogy mindenféle vallású ifjút bizvást olvashatja; csak jót tanul belőle. Őszintén kívánjuk, hogy e valóban értékes mű, melyet az említett sorozatnak többi tagjával együtt minden magyar ifjúnak kezébe szeretnénk adni, minél hamarabb új kiadást érjen. Abból aztán a szerzőnek módjában lesz eltüntetni egy-két ismétlődést, valamint azokat a magyartalan kifejezéseket (kerül, amibe kerül; ismételten és ismételten; bebeszéli magának; betartja a szabályt; névtelen szomorúság), amelyek úgy ragadnak a diákokra, akár a bojtorján az úton járóra.

Négy kisebb füzetről kellene még egy-két szóval számot adni. Egyiknek a tartalmáról címe is eléggé tájékoztat (Vidovszky Kálmán: *Dániai levelek*, Magyarok a II. cserkészszolimpiáson). Arról az emlékezetes cserkész-világversenyéről számol be levélformában, melyen a magyar cserkészek mindnyájunk igaz örömére váratlanul oly nagy dicsőséget hoztak a magyar névre. A szerző, aki maga is egy cserkészcsapat parancsnoka, elsősorban magyar cserkésztestvéreinek írta meg a koppenhágai *jamboree* alkalmával szerzett tapasztalatait, ottani élményeit, eredetileg a *Körösvidék* hasábjain. Nem nagy igényű, csak alkalmosszülte levelek ezek, de fúrge tollal vannak papírra vetve, színesek, elevenek, nem csupán krónikáját adják azoknak a résztvevők számára nyilván felejthetetlen eseményeknek, hanem az érzelem melege is áthatja őket, magyar szív lüktet bennük.

Radványi Kálmán füzetkéje *Horogh István & Comp.* címmel a diákéletből beszél el néhány mulatságos történetet és vázol egy pár tréfás jelenetet. Horogh István kacagató figurája régi jó ismerőse a *Zászlónk* című ifjúsági lap diákolvasóinak. Radványi jól ismeri a diákokat, főként a pestieket, s a maguk nem éppen mintaserű nyelvén beszélteti is őket a jellemzettség kedvéért (kisöccsége, fakamra stb!). A kis karcolatok jóízű mókázással villantanak rá a diáknépségnek apró-cseprő gyengéire, bohókás komolykodására, rosszul végződő csínytevéseire, s mint naiv hangjuk mutatja, a kis diákokat akarják a *Mister Herkules & Comp.* helyett lelki károsodás nélkül elmulattatni.

Az ifjúsági irodalom köréből a pedagógia terére siklunk át Tower Vilmos értekezésével (*A fegyelmezés természetesei eszközei*), mely Weszley Ödön egyetemi tanár ajánló soraival jelent meg. Nem elvi szempontok tisztázására törekvő, a tudós fejtegetés választékos hangján szóló neveléstani elmélkedés ez, hanem amolyan népszerű, könnyed pedagógiai csevegés. Kiindulópontjai általában helyesek, bár itt-ott lehetne megjegyzést tenni, pl. ma már nem helytálló az írásbeli feladattal való büntetés ajánlgatása, mivel minden pedagógusnak tudnia kell, hogy a régi világban ugyancsak divatozó „büntetési feladat” nem nevelő hatású büntetés. Saját tapasztalásából és olvasmányából igen sok példát halmoz össze a szerző; sok az érdekes köztük, de a belőlük levont következtetéseket kritikával kell olvasni. Szóvá kell tennünk végül, hogy a könnyedségre való törekvésben kelleténél messzebb megy, úgyhogy kifejezésmódja sok helyt fésületlenül válik. Bármennyire kerülnék a tudóskodás látszatát, bármily ellenszenves legyen előttünk a koturnuson járó stílus, mégsem szabad komoly tárgyú fejtegetésben ilyen kiszólásokra vetemedni: bivalypedagógia, vau-vau (emberre értve!), limlohos (?), tityi-toty ember, kipiizsterkélhessék magukat (?). Az efféle részint a tárgy által mekövevelt komolyság, részint az érthetőség rovására megy, s a kevésbé váltogatos írásmódból is bántóan kéri.

Az Aquinói Szent Tamás-Társaságban székfoglalóul bemutatott másik értekezést (Erdey Ferenc: *A*

cserkészpedagógia alapelve Aquinói Szent Tamás elméletének világánál) — melyet szerzője helytelenül nevez az előszóban értekezetnek, hiszen az ma már tudvalevőleg tanácskozást jelent — az a körülmény hozta létre, hogy a katolikus egyházi hatóságok és személyek sokáig idegenkedtek a cserkészet felkarolásától, mert nem látták be mindjárt, hogy a cserkészet elveit és gyakorlatát jól össze lehet egyeztetni a nevelésnek egyházas szellemével. A szerző most a katolikus egyház egyik legnagyobb tudósának, Szent Tamásnak metafizikai és etikai tanaitan keresi meg a cserkészpedagógia azon alapelveinek igazolását, hogy a növendéket nem kívülről kell nevelni rákényszerített törvényekkel, hanem a lelkéből kell kiindulni, s a benne föllelhető jó csírákat kifejlesztve kell ellensúlyozni és leküzdeni a benne felburjánzó rossz hajlamokat. Emlékünkbe idézi ez az eljárás a középkort, amikor mindent Aristotelesből igyekeztek igazolni, még a tévedéseket is. Ezúttal azonban semmi baj nem származik a visszafelé nyomozó igazolásból. Csak örvendeni lehet, hogy akiknek eddig netalán még teológiai szempontból aggodalmaik voltak a cserkészet jól bevált intézményével szemben, azok is megnyugtatót kapnak arra nézve, hogy a cserkészpedagógia a szigorúan egyházas felfogással sem áll ellentétben. Egyébiránt ezt a gyakorlat emberei már előbb felismerték és tevékenységükkel be is bizonyították; most az elmélkedés csak mintegy utólag üti rá a szentesítő pecsétet.

Nagy J. Béla.

„Vajda János vezeklése.” — Ily cím alatt a „Napkelet” legutóbbi számában Baros Gyula úrtól érdekes cikket olvastam. Vajda Jánosnak — eddig ismeretlen — Bécsből Jókai Mórhoz intézett levelét közli s mintegy adatként alkalmazza abban a — ma ként nagyrészt tisztázatlan kérdésben — „hogy a Vajdát elkészerítő körülmények előidézésében mennyi része volt a kortársak meg nem értésének s mennyi írható önhibája rovására”. A költő leveléből érdekesen világlik ki, hogyan fogadta az *Önbírálat és Polgárosodás* című politikai röpirataira adott választ, melyben a nagyközönség hangulatának tolmácsolását vélte: